

Pruzsinszky József (1929 – 2020)

Budapesti lakásán beszélgettünk az Öregdiák Egyesület akkor 85 éves elnökével 2014-ben, aki 1939-től 1947-ig járt a Trefortba. A beszélgetés szerkesztett változatát adjuk itt közre.

Az iskoláról

Az órákon nem volt hosszadalmas felelés, és nem volt a diákok osztályzatait tartalmazó notesz sem a tanároknál. Rövid párbeszédekkel folytak az órák, a tanárok bevonták a diákokat a tanításba. Aki jelen volt minden órán és becsülettel figyelt, az megtanulhatta az anyagot. A számonkérés is egyfajta párbeszéd formában zajlott, de erre nem adtak ott, az órán osztályzatot. Ha kellett, a tanárok pontosan visszaemlékeztek, hogy ki mennyire volt aktív az órákon. A diákság részéről természetes volt, hogy alkalmazkodtak ehhez a tanítási-tanulási módszerhez, amely később nagyon hasznosnak bizonyult az egyetemen.

Alapvetően példa volt a nevelés. Minden tanár tudott emberileg beszélni a diákkal, de senki sem engedte, hogy elszemtelenedjen a diák.

Nagy tekintélye volt a tanároknak. Ünnepek előtt nem volt szabad üdvözlő lapot küldeni nekik, hogy a három lépés távolság megmaradjon. A kocáknak (a tanárjelölteknek) azonban lényegesen kevesebb tekintélyük volt.

Mozaikok a negyvenes évekből

Az elemi népiskola elvégzése után egy barátom édesapja, Nagyiványi Fekete Géza ezzel a mondattal javasolta a szüleimnek, hogy a Trefort utcai gimnáziumba írássanak: ha azt szeretnék, hogy a gyerekek tanuljon meg gondolkodni, akkor oda kell mennie.

Ha a szüleivel ment moziba a gyerek, akkor be kellett jelenteni az osztályfőnöknek, hogy milyen filmet néznek meg. Az iskolában a fizika előadóban vetítettek időnként filmeket.

Egy kis füzet tartalmazta az iskola szabályzatát, abban vezették a mulasztásokat is.

Egyenruhánk nem volt, csak egyensapkánk, amit az utcán hordani kellett a diákoknak. Ez sötétkék Bocskai-sapka volt, amely nem jelezte, hogy hányadikos a diák. Ha sapka volt a diák fején, akkor a tanárral való találkozáskor tisztelegni kellett.

Az osztályunk közepesen jó eredménnyel dolgozott, sokan sportoltak.

A tornaruha lila nadrágból és fehér atlétatrikóból állt, az utóbbira rá volt varrva a pajzs.

Levente oktatásban is részesültünk (ez egyfajta katonai előképzés volt), és időnként kimentünk terepre szabadtéri gyakorlatokra. Fegyverhasználatra azonban nem oktattak bennünket.

Szerdánként az utolsó órában bemutató tanítások voltak az aulában, a megelőző órák ekkor rövidebbek voltak (ötven perc helyett negyvenöt percesek), hogy legyen idő a bemutató órára.

A vallási felekezeteket illetően evangélikusok, katolikusok, reformátusok, unitáriusok és zsidók voltak az osztályban. Pontosán tudtuk egymásról, hogy ki melyik felekezethez tartozik, hiszen minden felekezetnek órarend szerint voltak a hittanórái. A katolikusok (akik többnyire a legtöbben voltak) a teremben maradtak, a többiek más termekbe mentek. Soha semmiféle vallási probléma nem volt a diákok között, bár nem is folytattunk eszmecseréket a vallásról.

Az egyik osztályban volt egy AVH-s fiú, aki időnként büszkélkedett azzal, hogy valakit letartóztattak.

A negyvenes években a saroktermek már be voltak falazva.

Az első érettségi találkozón több tanár felajánlotta a tegeződést.

Mi, katolikusok minden vasárnap bementünk az iskolába, onnan a Horánszky utcába mentünk együtt szentmisére. Így volt ez 1944. március 19-én is. Fél tizenegyre értem haza, akkor mondták a szüleim, hogy megszálltak minket a németek. Egyébként, aki nem tudott részt venni a vasárnapi közös misén, mert például elutazott vasárnap, annak igazolást kellett vinni, hogy volt máshol szentmisén.

A tanárok mindig pontosak, ápoltak, rendesek voltak, a témára koncentráltan beszéltek.

Történetek

Hetedikben történt. Az egyik diák egyszer behozott az osztályterembe (a mostani II. emelet 4-be) egy gyújtózsínort és egy kézigránát gyutacsot, amit valaki betett a szemétkosárba, ott pedig valaki azt meggyújtotta. Egy jó nagyot durrant, és borzasztó nagy füst keletkezett. Gyorsan kinyitottunk minden ablakot. Poletnik (Péter) Gyula tanár úr volt a folyosóügyeletes. Valahogy a földszinten is gyorsan értesülhettek robbantásról, mert Faludi, az énektanár felrohant onnan a második emeletre, végigszárguldott a termeken és persze ránk talált. Polednik azonban megnyugtatta, hogy semmi különös nem történt. Az énektanár azonban másképp ítélhette meg a helyzetet, mert lerohant az igazgatóhoz, Zibolenhez. „Mi történt?” – tette fel a súlyos kérdést az igazgató az osztálynak. Választ azonban nem kapott tőlünk. „Vagy megmondják, vagy jövőre nem lesz érettségiző diák az iskolában!” – mondta Zibolen, de aztán adott nekünk gondolkodási időt. Az egész osztály kiment a közeli Nemzeti Lovardához (ez a mai rádióépület helyén volt), és ott megbeszéltük a dolgot. Magunk között elismertük, hogy ezt azért nem kellett volna csinálni, és elfogadtuk, hogy aki elkövette, az büntetést érdemel. Megállapodtunk, hogy senkinek, egyik tanárnak sem és az igazgatónak sem fogjuk egymást beköpní. Másnap jött Tompa József osztályfőnök, próbált kérdezősködni, de nem sokra ment velünk, mert összezártunk. Egyenként kellett az igazgatóhoz ábécé rendben mennünk, és mindenki csak annyit mondott, hogy ő robbantott vagy nem ő robbantott. A megállapodásunk alapján senki sem vallott másra, és aki elkövette, az tényleg be is vallotta, hogy ő volt. Zibolen amúgy csendes, szelíd ember volt. Megkapták ketten az igazgatói megrovást és az ügy ezzel lezárult.

Egyszer az egyik tanárjelölt, aki hospitált egy órán, amelyen dolgozatot írtunk, beköppött a vezetőtanárnak valakit, aki puskázott. Ezt úgy bosszultuk meg, hogy egyáltalán nem jelentkeztünk, amikor ez a koca átvette az órákat.

Schneider bácsi volt a portás és Császárbácsi volt a csöngető. A harang az első emeleten volt a lépcsőházban (más öregdiák emlékezete szerint ott volt, ahol most is van, a földszinten – *a szerk.*), azt kongatta meg minden óra elején és végén. Császárbácsi volt az is, aki körbement az osztályokon az értesítő füzettel, ha az igazgatóság valamit tudatni akart a diáksággal. Belépett a terembe, a tanár felolvasta a hirdetményt, és Császárbácsi ment a következő osztályba.

A tanárokról

Bély Miklós tornatanár volt a kosárcsapat patrónusa. Sportoló volt, ezért népszerűbb volt a diákok körében, mint Martos, akinél egyébként sokkal fiatalabb volt. Az osztályunkból Bokor György volt a legjobb kosaras (2014-ben halt meg), ő volt az iskola diákcapatának kapitánya is.

Bodnár Lajos volt az első három évben az osztályfőnökünk. Nagyszerű tanár volt, szerettük, tudott fegyelmet tartani. Földrajzot és természetrajzot tanított. Az első világháborúban orosz hadifogságban volt, tisztí lágerbe került Szibériában. Egyszer az ott szerzett tapasztalatai alapján magyarázta el a fémek jó hővezető képességét. A szibériai hidegben ugyanis, amikor a rézkilincset megfogták, szinte ráfagyott arra a kezük. Egy másik ottani élménye az volt, hogy megláttak a vízen egy nagy, forogva mozgó labdát. Nem tudták, mi az, végül kiderült, hogy hangyák voltak összekapaszkodva, és forgatták az önmaguk alkotta gömböt, hogy minden hangya levegőhöz juthasson.

Haraszty Árpád természetrajzot tanított, szellemes, jó kedvű ember volt, jól és érdekesen adott elő. Délutánonként nem sajnálta az időt és az energiát, különórát tartott a mikroszkóp kezeléséről. Szerettük és sokat tanultunk tőle.

Hentz István nagyon szigorú matek, fizika szakos tanár volt, szerettük és tiszteltük. Alaposan és részleteiben tanított mindent, ügyesen kérdezett, rávezette a diákokat a problémák megoldására. 1945-ben eltűnt.

Martos János tornatanár kemény és szigorú ember volt. Ha a nyújtón kellett bemutatni valamit, akkor levette a zakóját, és még öreg korában is bemutatta. A labdajátékokat nem szerette, ezért nemigen kedveltük és örültünk, ha hiányzásai alkalmával Bély Miklós helyettesítette.

Nagy Ferenc latint és angolt tanított. Ha ballonkabátban érkezett, akkor mindig rosszkedvű volt. Ha valaki nem felelt a kérdésére órán, akkor fogta a könyvet és fejbe csapta ezzel a felkiáltással: „Marha!”

Pivárcsi István, a katolikus hittanár a zsidó rabbival egy tanári szobában volt. Pivárcsit 1945-ben hamis vádakkal feljelentették, és többször is a bíróságra kellett mennünk tanúskodni.

Schidella Istvánt nagyon szerettük, széles látókörű, de kicsit extrém történelemtanár volt. Sok mindenre tanított a történelmen kívül is. Nagy tudására jellemző volt, hogy időnként természettudományos példákkal is előhozakodott. Jól emlékszem például, hogy miként próbálta a testek fajsúlya közötti különbséget érzékeltetni. Mikor valamivel kissé fölbosszantottuk, akkor így kiáltott fel: „Úri családok haszontalan kölykei!” De rögtön utána szelíd hangon valakinek hozzátette: „Add át kézcsókjaimat édesanyádnak!”

Sipőtz Pál népszerű ember volt, két-három évig tanított nekünk latint, még most is (85 évesen – *a szerk.*) tudom a memoritert, amit tőle tanultunk. Többször mondta, hogy karácsonyra nem szabad üdvözlőlapokat küldeni a tanároknak, pedig ez akkoriban szokás volt más iskolákban. A diákok egymás között Pösitznek hívták, már idős ember volt, amikor nyugdíjba ment, és Nagy Ferenc jött utána.

Somogyi Antal fiatal tanárként 45-ben vette át a matek és fizika órákat Hentz Istvántól. Hat évvel volt csak idősebb nálunk, amikor elsősök voltunk, akkor Somogyi hetedikes gimnazista volt a Trefortban, tulajdonképpen ismertük őt ebből az időből. Osztálytársainknak, a Lánczos-ikreknek nővérét vette később feleségül. Somogyi Antal volt a Mária-kongregáció vezetője.

Temesi Győző földrajztanár óráira igyekeztünk előre készülni, hogy hozzá tudjunk szólni az új anyaghoz. Feljelentették 1945 után, azzal vádolták, hogy fasiszta volt, valójában valószínűleg csak Trianonnal kapcsolatban mondott valamit valamelyik órán. Tanúskodni kellett mennünk a bíróságra, próbáltuk őt védeni. Bebörtönözték. Amikor másodszor internálták, akkor a felesége már kétségbeesett, a sok megpróbáltatásba belebetegedett, majd meghalt. Temesi Győzőt később kiengedték. Két gyerekük volt, Győző és Győza.

Tessert (Tompai) József negyedikben vette át az osztályt. Vele nem jöttem ki jól, de voltak, akik nagyon szerették.

Újhelyi Sándor köztisztviselőben álló és népszerű tanár volt. Mindig a jó szándék látszott rajta, és az volt a benyomásunk, hogy igyekezett mindig objektív maradni. Bodnár Lajossal kettesben sok kirándulást szerveztek a diákoknak. Egyszer ő vitt el bennünket egy szegedi kirándulásra, melyen az egyik gyerek egy vírusfertőzés miatt éjszaka lehányta az egyik ajtót. Felejthetetlen, és azóta is megmaradt bennem az a szokatlan kép, hogy az ágyából kikelve alsónadrágban és bajuszkötővel láttuk ekkor Újhelyit intézkedni, de ez egy csöppet sem zavarta.

Wagner József széles látókörű, nagy tudású és jó szándékú tanár volt. Gyorsírást, latint és éneket tanított. Mindig vitte magával órára a brácsáját és amit be tudott vele mutatni, azt bemutatta.

Zibolen Endre filozófiát tanított nekünk nyolcadikban. Megjelenése, viselkedése egy jótékony nagypapa benyomását keltette.

Lejegyezte: Mohay Péter

Pruzsinszky József az iskolának adományozta tizenegy éves korában írt naplóját. 1940 májusában ötnapos iskolai kirándulást szerveztek, ezen ő is részt vett, ennek az utolsó két napjáról a következőket írta.

1940. május 17.

Reggel indultunk Hódmezővásárhelyre. A városháza tornyára mentünk először, ahonnan szép kilátás nyílik a városra. itt fenn tűzország megfigyelő van. innen láthattuk, hogy a város tulajdonképpen három részre oszlik. A belső kis rész városi, a középső rész kisvárosi és a külső falusi jelleget ölt. Innen láttuk Kossuth Lajos szobrát és a Honvéd emlékművet. Innen a városi múzeumba mentünk. itt mindenféle őskori leleteket stb. stb. láttunk. A majolika gyárba vezetett ezután utunk. A gyárban a különböző dísz tárgyak készítését láttuk. E gyárat művészek alapították. Emléktárgyakat is vásárolhatunk. A gyár megtekintése után megebédeltünk, majd szentes felé vettük utunkat. itten először a róm. katolikus templomot néztük meg amely a román és barokk stílus keveréke. Szentes lakóinak fele róm. kat. a másik fele református vallású. Végigmenve a fő utcán a 11. sz. állami baromfikeltetőt néztük meg. Ugyanígy láttunk Kecskeméten is, csak az jóval nagyobb mint a szentesi. Mindkettőt összegezve ezt a magyarázatot kaptuk: ez intézményeket a földművelésügyi minisztérium kb. 4-5 évvel ezelőtt állította fel. Célja elsősorban, hogy a gazdákat segítsék, másodsorban, hogy jó tojásokból egészséges csibéket kapjanak. A tojásokat először áthámozzák, forgatják, és 103 °C melegben tartják 21 napig. A melegben azután kikelnek a csirkék. Parlagi és vegyes fajtákat keltenek. A csirkéknek ragályos betegsége a fehér hasmenés. A városháza üléstermét tekintettük meg, ahol egy gyönyörű csillár vonta magára a figyelmet. Az ülésterem falait a következő festmények díszítik: Szent István, szent László, Könyves Kálmán, Zrínyi Miklós, II. Rákóczi Ferenc, Bethlen Gábor, nagy Lajos, Hunyadi János, Mátyás király, gróf Széchenyi István, Kossuth Lajos és Deák Ferenc arcképei, valamint a vérszerződésről és I. Ferenc József megkoronázásáról szóló festmények. E szép festményeket Székely Bertalan festette. A városház épületét Lethner Ödön tervezte. Előtte áll Katona József emlékműve aki ezen a helyen halt meg. Ezután szállásunkra tértünk.

1940. május 18.

Reggel először Katona József sírját kerestük föl, ki Kecskemét főügyésze volt, de nagy hírnevét a Bánk bán megírásával szerezte. Ezután a szeszgyárba mentünk, ahol a híres kecskeméti pálinka készül, ebből vásároltunk is. Innen a múzeumba mentünk, ahol állatkoponyákat, talajfeleségeket, kőkorszakbeli népet ábrázoló elképzelés után készült képeket, kőszerszámokat, 5000 éves csontvázat, bronzkori kis és nagy edényeket, szerszámokat, fegyvereket, ékszereket, lőszerszámokat, honfoglalási edényeket, népviseleteket, és a Xiv. és Xvi. századból, régi halász szerszámokat, igákat hajtó fákat, szélmalomokat stb. láttunk. A kecskeméti nép szorgalmas, ezért híres gyümölcs és zöldség termeléséről. külföldre sokat szállítanak innen. Utána tovább indultunk Nagykőrös felé. falu jellege van. Megnéztük a református templomokat és a 72 méter magas városháza tornyát, ahol állandóan tűzország megfigyelő van. A városban a Hősök és Arany János szobra áll. Az utóbbit Stroll Alajos alkotta. E városban 5 nagy nevű ember tartózkodott. Arany, szilágyi, Szász Salamon és Balog Károly. Arany János 9 évet töltött a városban. Lakóházát és a rajt lévő emléktáblát tekintettük meg. Utána a gimnáziumba mentünk, ahol a bejáratnál egy szép emléktábla örökíti meg a háború-ban elesett hős diákok neveit. Itt filmet mutattak be számunkra a VIII. osztály ballagásáról és Olaszországról. Utána az intézet könyvtárát néztük meg, amely 34000 kötetel rendelkezik. Láttuk ott a 7000 éves „Pálisták keringője” című könyvet, amelyből csak egy van a világon, továbbá Szenci Molnár Albert bibliáját és a 940 oldalas Gáspár latin-német szótárát, Pázmány Péter prédikációit és kutyabőrön a nemesi oklevelét viasz pecséttel, és a céhleveleket. Nagykőrösről Ceglédre mentünk, ahol Kossuth Lajos Horvai által alkotott szobrát és a református templomokat láttuk. Mivel esett az eső, nem töltöttünk hosszabb időt sehol, csak a Kossuth múzeumban. Kossuth Lajos 1802-ben született és 1894-ben halt meg, tehát 92 évet élt. Monokon született és Turinban, olaszföldön halt meg. négy hónapig volt kormányzó, 45 évet élt hazájában és 47 évet külföldön. édesapja ügyvéd volt. Kossuth Lajos szónok volt, magyar, német és angol nyelven tudott. A múzeumban láttuk a Kossuth család címerét, szüleinek képét, saját képeit, ágát, székét, szolnoki asztalát, dolgozó asztalát, halotti maszkját, ezüst serlegét, gyászjelentését, név jegyeit, szőlővesszőit, pipáját, esernyőjét, sípkáját, pamlagját, feleségének gyász ruháját, és Kossuth Vilma selyem ruháját. A múzeum megtekintése után elindultunk Ceglédre és megállás nélkül tértünk vissza Budapestre ahova 9 óra 30 perckor érkeztünk meg. Ezért a rendkívül tanulságos kirándulásért hálás köszönettel tartozunk az azt megrendező tanár urainknak és áldozatkész szüleinknek.